

12. Бодаєвський В.П., Денисов С.Ф. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини). (Особлива частина): підруч.: в 2 т. / за ред. О.О. Дудорова, Є.О. Письменського. Т. 2. Луганськ: Елтон-2, 2012. 780 с.

13. Ломако В.А. Суб'єктивна сторона злочину / В.А. Ломако, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов [та ін.]; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. Кримінальне право України. Загальна частина: підруч. 4-те вид. перероб. та допов. Х.: Право, 2010. 456 с.

14. Касько Т.Ю. Ознаки суб'єкта злочинів проти порядку несення та проходження військової служби. Актуальні проблеми держави і права. 2014. Вип. 74. С. 412–418. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2014_74_64.

15. Пузиревський Є.Б. Запобігання військовим злочинам: моногр. / за заг. ред. д-ра юрид. наук О.М. Литвинова. Х.: Ніка Нова, 2011. 176 с.

16. Білий І. Міжнародне переслідування за військові злочини: правові та процесуальні аспекти. М.: Юркнига, 2004. 256 с.

КОЛЬ О. Г.,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального права
та процесу
(Національний університет
«Львівська політехніка»)

ПОПЕЛЬНЮК Т. В.,

аспірант
(Класичний приватний університет)

УДК 343.8 (477)

ПРО ДЕЯКІ ЗМІСТОВНІ ЕЛЕМЕНТИ ПОНЯТТЯ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ У СФЕРІ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ УКРАЇНИ

У статті здійснено аналіз деяких системоутворюючих ознак поняття «кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень, що вчиняються у сфері виконання покарань України», а також визначені практичні елементи його застосування у запобіжній діяльності зазначеної сфери суспільних відносин.

Ключові слова: кримінологічна характеристика, кримінальне правопорушення, персонал колоній, сфера виконання покарань, запобіжна діяльність, системоутворюючі ознаки.

В статье осуществлён анализ отдельных системообразующих признаков понятия «криминологическая характеристика уголовных правонарушений, совершаемых в сфере исполнения наказаний Украины», а также установлены практические элементы его применения в профилактической деятельности указанной сферы общественных отношений.

Ключевые слова: криминологическая характеристика, уголовное правонарушение, персонал колоний, сфера исполнения наказаний, профилактическая деятельность, системообразующие признаки.

The article analyzes some system-forming features of the concept of "criminological characteristics of criminal offenses committed in the field of execution of sentences of Ukraine", as well as certain practical elements of its application in preventive activities in the specified sphere of social relations.

Key words: *criminological characteristic, criminal offense, staff of colonies, scope of punishment, preventive activities, system-generating signs.*

Вступ. Вивчення наукової літератури показало, що кримінологічна характеристика відноситься нині до однієї з ключових доктринальних категорій, яка застосовується при аналізі змісту будь-якого злочину [1, с. 916]. Не залишаються осторонь у цьому контексті й дослідження у сфері виконання покарань [2, с. 890]. Поряд з цим, варто констатувати, що досі ні у цілому серед кримінологів, ні серед учених, які розробляють проблеми, що пов'язані із запобіганням злочинам з боку засуджених та персоналу органів та установ виконання покарань, немає єдиної точки зору щодо змісту загального поняття «кримінологічної характеристики». Виходячи з цього та з урахуванням того, що на даний час у науці виведено поняття лише «кримінологічної характеристики злочинів, що вчиняються персоналом виправних колоній у ході виконання покарання у виді позбавлення волі» [3, с. 73], зазначене питання й було визначено у цій науковій статті як одне із завдань дослідження. Як у зв'язку з цим зазначив А.П. Закалюк, показники злочинності підлягають вимірюванню для отримання уявлення про її розмір, міру змінюваності та величину матеріального прояву, а також для розроблення, відповідно до цього, предметних заходів щодо запобігання та протидії злочинним проявам [4, с. 156], що й було використано у статті як методологічне підґрунтя для виведення авторського поняття «кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень, що вчиняються у сфері виконання покарань України».

Постановка завдання. Метою статті є виведення поняття «кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень, що вчиняються у сфері виконання покарань України».

Результати дослідження. Результати вивчення наукової літератури показали, що досить активно та предметно питаннями, пов'язаними зі з'ясуванням змісту кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень, займаються такі науковці, як О.М. Бандурка, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.С. Богатирьова, В.В. Василевич, В.В. Голіна, Б.М. Головкін, О.М. Гумін, О.М. Джужа, Т.А. Денисова, В.М. Дьомін, А.П. Закалюк, І.Г. Кальман, О.Г. Колб, О.М. Литвинов, В.О. Меркулова, О.П. Рябчинська, В.О. Туляков, ін.

Поряд з цим, досі однозначного розуміння щодо змісту поняття «кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень, що вчиняються у сфері виконання покарань України» у кримінології немає, що є однією з обставин, яка негативно впливає на стан запобіжної діяльності у зазначеній сфері суспільних відносин, та яка обумовила вибір теми та предмета даної наукової статті.

Проведений аналіз навчальних, методичних і наукових джерел засвідчив, що кримінологічна характеристика як предмет розгляду чи дослідження у тій чи іншій мірі висвітлена у наступних із них: а) у підручниках по курсу «Кримінологія». Так, в Особливій частині «Кримінології», яка видана у 2014 році за редакцією професорів В.В. Голіни та Б.М. Головкіна, кримінологічна характеристика як наукова категорія використана практично при аналізі усіх злочинів, що знайшли своє відображення у структурних розділах вказаного підручника [5, с. 178-431]. При цьому, у зазначеній роботі поняття «кримінологічної характеристики» не сформульовано. Відсутнє це визначення й у Загальній частині зазначеного підручника [5], що звичайно, ускладнює розуміння змісту даної наукової категорії як для учених, так і для практиків; б) у навчальних посібниках по курсу «Кримінологія» [6] це питання також не розкрито; в) у спеціальних загальних монографічних дослідженнях, як встановив В.В. Лопоха, зміст та структура кримінологічної характеристики тлумачиться науковцями також по-різному – у широкому та вузькому аспектах [3, с. 66-73], що у свою чергу не на-

ближає їх до істини з означеної проблематики; г) у тих монографічних розробках, що стосуються сфери виконання покарань, кримінологічна характеристика вживається лише у назвах відповідних розділів без будь-яких пояснень її змісту [7, с. 50-110]; г) у дисертаціях кримінологічного характеру та відповідного напрямку питання кримінологічної характеристики у сьогоденні присутні як одні із пріоритетних завдань будь-якого дослідження. У цьому ж контексті готуються у теперішній час й дисертаційні розробки, що стосуються запобігання кримінальним правопорушенням у сфері виконання покарань. Більш того, у деяких із них зроблена спроба на авторському рівні вивести поняття «кримінологічна характеристика». Зокрема, В.В. Лопоха у дисертації «Запобігання злочинам, що вчиняються персоналом виправних колоній України» дав наступне визначення «кримінологічної характеристики даного виду злочинів» – це стійкі відомості про рівень, структуру, динаміку та географію злочинних діянь, а також про осіб, що їх вчиняють, та потерпілих від злочинів, тобто нові відомості про стан злочинів, що вчиняються даною категорією персоналу ДКВС України, повні та точні знання про ці суспільно небезпечні явища для ефективного й науково обґрунтованого запобігання зазначеного виду злочинів [3, с. 68].

Не дивлячись на деякі методологічні вади, що мають місце у даному визначенні, все-таки слід визнати його теоретичну цінність, а саме: вперше на доктринальному рівні сформульовано поняття «кримінологічної характеристики», що стосується оцінки злочинів, які вчиняються у колоніях. Звичайно, якби В.В. Лопоха увів у це визначення таку системоутворюючу ознаку, як «ціна злочинності» [5, с. 62], а також акцентував увагу на рівнях запобігання кримінальним правопорушенням (загальносоціальному; спеціально-кримінологічному; індивідуальному) [5, с. 143-144], то, у цілому, виведене ним поняття мало б довершений характер. Поряд з цим, необхідно констатувати, що зазначене поняття у повній мірі може слугувати методологічним підґрунтям для подальших наукових пошуків у даному напрямі.

Отже, якщо узагальнити наявні у науці так звані загальні (стосуються всіх видів кримінальних правопорушень), а також спеціальні визначення (відносяться до конкретних їх видів, включаючи й ті, що вчиняються у сфері виконання покарань), то можна сформулювати наступне визначення поняття «кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень, що вчиняються у сфері виконання покарань України» – це узагальнені за допомогою статистичних та інших наукових методів дослідження офіційні відомості про стан, рівень, структуру, динаміку та географію кримінальних правопорушень, що вчиняють відповідні суб'єкти протиправної діяльності, кримінологічно-значущі дані про цих осіб, а також про потерпілих від кримінальних правопорушень та про детермінанти вчинення і ціну цих суспільно-небезпечних діянь, що отримані з метою розробки науково обґрунтованих заходів щодо запобігання даного виду кримінальних правопорушень.

Таким чином, системоутворюючими ознаками, що складають зміст поняття «кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень, що вчиняються у сфері виконання покарань України», є:

1. Узагальнені офіційні відомості про кримінальні правопорушення, які вчиняють персонал органів та установ виконання покарань, засуджені, а також інші учасники кримінально-виконавчої діяльності. Під узагальненням у науці розуміють порівняння окремих предметів, фактів, явищ і т. п.; виявлення спільних рис, особливостей й на їх основі здійснення висновків у формі загальних положень [8, с. 690]. У правовій статистиці процес узагальнення статистичних даних про злочинність тощо називають зведенням і групуванням [9, с. 130]. При цьому, під статистичним зведенням розуміється процес упорядкування, систематизації і наукового оброблення первинного статистичного матеріалу для виявлення типових рис і закономірностей явищ та процесів, що вивчаються [9, с. 131]. Саме зведення є основою для подальшого аналізу статистичної інформації, що використано у цій науковій статті як один із методологічних підходів при обробці та систематизації відомостей, що стосуються кримінальних правопорушень, які вчиняються у сфері виконання покарань, враховуючи, що за зведеними даними розраховуються узагальнені показники, виконується порівняльний аналіз, а також аналіз причин групових відмінностей, вивчаються взаємозв'язки

ознак [9, с. 131]. У свою чергу, групуванням у правовій статистиці називається розподіл множини одиниць сукупності на групи за певними, суттєвими для них ознаками, що вивчаються [9, с. 133]. Статистичне групування – це один з основних методів оброблення та аналізу первинної статистичної інформації, що проявляється у розподілі сукупності на групи за істотними для даного дослідження ознаками [9, с. 134], що також було використано у цій науковій статті при здійсненні кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень, які вчиняються у сфері виконання покарань України.

2. Офіційні відомості про кримінальні правопорушення, що вчиняються у сфері виконання покарань. Слово «офіційно» означає витриманий відповідно до встановлених правил, формальностей [10, с. 481]. У контексті змісту досліджуваного у цій роботі поняття, офіційні відомості відображаються у відповідних статистичних матеріалах, звітах тощо. При цьому, одним із принципів, що закріплені у Міжнародних принципах офіційної статистики, є те, що вона є необхідним елементом інформаційної системи демократичного суспільства, яка забезпечує уряд, економіку і суспільство даними про економічне, демографічне, соціальне та економічне становище [9, с. 9]. Основним правовим джерелом офіційної статистики є Закон України «Про державну статистику», в якому визначені форми статистичної звітності, включаючи й для правоохоронних органів [11]. Зазначені звіти, що несуть у собі відомості про злочини, вчинені у сфері виконання покарань, складаються на підставі узагальнення даних, які містяться в Єдиному реєстрі досудових розслідувань (ст. 214 КПК) та в інших облікових документах [9, с. 75-109]. Саме у такому сенсі й використано у понятті кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень, що вчиняються у сфері виконання покарань, словосполучення «офіційні відомості».

3. Узагальнення зазначених відомостей має здійснюватися за допомогою статистичних та інших наукових методів дослідження. У статистиці на базі загальних принципів діалектичного методу розроблено такі специфічні методи, що були використані у ході даного дослідження: а) метод масового статистичного спостереження – науково організоване збирання і реєстрація даних, факторів та явищ суспільного життя за істотними ознаками та розробленими до початку спостереження документами первинного обліку; б) метод групування, який дав змогу виділити у суцільному досліджуваному явищі найважливіші типи, характерні групи та підгрупи за істотними ознаками; в) статистичний аналіз зведеного та опрацьованого матеріалу, у процесі якого були виявлені закономірності та зв'язки суспільних явищ, пов'язаних зі злочинною діяльністю у сфері виконання покарань (методи вивчення, варіації інтенсивного розвитку, узагальнюючі методи); г) табличний та графічний методи – сукупність способів раціонального та наочного викладення наслідків статистичного дослідження; г) метод відносних величин дав змогу охарактеризувати типовий розмір варіювальної ознаки якісно однорідної сукупності у конкретних умовах простору і часу (персоналу та засуджених різних органів та установ виконання покарань; різних посад; різних правових статусів цих осіб тощо); д) індексний метод дав можливість охарактеризувати зміну рівня даного суспільного явища у часі, просторі чи порівняно з плановим завданням, нормою або стандартом; е) кореляційний метод – це встановлення та обчислення щільності взаємозв'язку явищ суспільного життя [9, с. 15-16]. Звичайно, що при узагальненні статистичних даних про кримінальні правопорушення, які вчиняються у сфері виконання покарань, у цій науковій розробці були використані й інші загальнонаукові методи дослідження [12].

4. Узагальнені відомості містять у собі дані про стан, рівень, структуру, динаміку та географію злочинів, що вчиняються у сфері виконання покарань. Стан злочинності – це кількість кримінальних правопорушень, вчинених на певній території, у відповідний період часу [6, с. 26]. У даному дослідженні під станом злочинності розуміється кількість кримінальних правопорушень, вчинених у сфері виконання покарань у цілому, тобто по всіх органах та установах виконання покарань України за певний часовий період. Рівень кримінальних правопорушень – це фіксована в абсолютних величинах їх зареєстрована кількість та осіб, які їх вчинили у сфері виконання покарань у цілому, чи в окремих регіонах держави, або у конкретно взятому органі чи установі виконання покарань, за певний період

часу (зазвичай, за рік). При цьому рівень кримінальних правопорушень це кількісний показник саме зареєстрованих видів правопорушень. У той самий час, рівень фактичних кримінальних правопорушень складається з їх зареєстрованої та прихованої (латентної) частин [5, с. 56]. У зазначеній науковій статті предметом дослідження став рівень лише зареєстрованих кримінальних правопорушень, вчинених у сфері виконання покарань, позаяк у зв'язку з її реформуванням та повним підпорядкуванням органів та установ виконання покарань Міністерству юстиції України, доступ до архівних матеріалів, пов'язаних з розслідуванням протиправної діяльності зазначених суб'єктів є вкрай проблематичним. Структура кримінальних правопорушень – це їх групування та групування осіб, які їх вчинили, за певними їх якісними ознаками для установлення найбільш характерних рис з метою подальшого виявлення і вивчення взаємозв'язків між структурними підрозділами [5, с. 58]. У зазначеній науковій статті структура кримінальних правопорушень, що вчиняються у сфері виконання покарань, має дещо умовний характер, враховуючи, що щорічно відповідні суб'єкти вчиняють нові кримінальні правопорушення або не вчиняють ті із них, що були зафіксовані у попередньому періоді. Поряд з цим, варто зазначити, що у досліджуваному у цій роботі періоді були встановлені так звані «типові» кримінальні правопорушення, що мали місце у кожному звітному році, а саме, це: а) кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення (розділ XIII Особливої частини КК); б) кримінальні правопорушення у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг (розділ XVII Особливої частини КК); в) кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи (розділ II Особливої частини КК) [5, с. 50-60]; інші кримінальні правопорушення [13, с. 3-13]. Саме зазначені кримінальні правопорушення, що вчиняються у сфері виконання покарань й склали «кримінологічний портрет» їх структури, яка, у свою чергу, віднесена до однієї із системоутворюючих ознак досліджуваного поняття. Динаміка кримінальних правопорушень – це зміна усіх їх показників у цілому або їх елементів протягом певного часу [5, с. 59]. При цьому, слід мати на увазі (і це враховано під час даного дослідження), що при аналізі видозмін кримінальних правопорушень застосовуються різні статистичні методики, а також способи (базисний і ланцюговий). Зокрема, базисний спосіб обчислення показників динаміки кримінальних правопорушень являє собою порівняння кожного рівня статистичного ряду щорічних зареєстрованих їх даних із першим рядом, який береться за основу порівняння (базис – 100%). Водночас, для розробки показників динаміки кримінальних правопорушень у ланцюговий спосіб, використовують прийом порівняння наступного рівня ряду з попереднім [5, с. 59-60]. Географія кримінальних правопорушень – це кількісно-якісний показник, який характеризує територіальну поширеність і якісну відмінність чи схожість основних їх показників [5, с. 61]. У даній науковій розробці під географією кримінальних правопорушень, що вчиняються у сфері виконання покарань, розуміється: а) зареєстрована їх кількість у відповідних структурних підрозділах органів та установ виконання покарань (ст. 11 КВК); б) кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень у відповідних територіальних одиницях, в яких функціонують органи та установи виконання покарань; в) їх зареєстрована кількість усього по системі ДКВС України. Їх упорядкування здійснюється Департаментом ДКВС України, який створений у структурі Міністерства юстиції України, та опубліковується у спеціальному інформаційному бюлетені [13]; г) кількість кримінальних правопорушень, вчинених у конкретних органах та установах виконання покарань (зокрема, у житлових та робочих зонах, кімнатах побачень, медсанчастинах, т. ін.). Географія кримінальних правопорушень, що вчиняються у сфері виконання покарань, у даному випадку, обумовлена, зокрема, особливостями структурних дільниць виправних і виховних колоній (ст. ст. 94-99 КВК), а також їх обладнанням відповідно до вимог відомчих нормативно-правових актів Міністерства юстиції України (наприклад, згідно з Загальними положеннями Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань [14]).

5. Суб'єктами вчинення кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань є тільки особи з-поміж персоналу органів та установ виконання покарань (виключний перелік

цих осіб визначений у ст. 14 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» [15]); засуджені, які відбувають покарання, а також інші учасники кримінально-виконавчих правовідносин. Саме у такому сенсі й вживається у цій роботі словосполучення «суб'єкти вчинення кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань» та дається кримінологічна характеристика їх протиправної діяльності.

6. Одним із ключових системоутворюючих елементів поняття «кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень, що вчиняються у сфері виконання покарань України» є відомості про потерпілих від цих суспільно-небезпечних діянь. Як зазначено у ч. 1 ст. 55 КПК України, потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди. Як встановлено під час даного дослідження, потерпілими від кримінальних правопорушень, що вчиняються у сфері виконання покарань України, були особи з-поміж персоналу ДКВС України, а також засуджені до різних кримінальних покарань особи та ув'язнені під варту. Саме вказані об'єкти й склали один зі складових елементів кримінологічної характеристики у цій науковій статті.

7. Важливою системоутворюючою ознакою, що визначає зміст досліджуваного поняття, є відомості про детермінанти вчинення кримінальних правопорушень, що вчиняються у сфері виконання покарань України. Під детермінацією у науці розуміють встановлення причин виникнення, прояву чого-небудь [16, с. 190]. Як з цього приводу зауважив А.П. Закалюк, у найзагальнішому значенні поняття детермінації відображає діалектичну суттєву властивість реального буття – загальний зв'язок, взаємозалежність та взаємообумовленість предметів, явищ і процесів [4, с. 184]. Саме у такому сенсі й використано у цій роботі словосполучення «детермінанти кримінальних правопорушень, що вчиняються у сфері виконання покарань України».

8. У контексті усвідомлення суспільної небезпеки осіб та кримінальних правопорушень, що вчиняються у сфері виконання покарань України, а також для розробки ефективних запобіжних заходів у цьому напрямі, украй цінною і необхідною є інформація про ціну кримінальних правопорушень. Саме з цих міркувань зазначена ознака включена у перелік системоутворюючих елементів змісту досліджуваного у цій науковій статті поняття. У кримінологічних джерелах під ціною кримінальних правопорушень розуміють кількісно-якісний показник тієї шкоди і витрат суспільства, які є наслідком їх проявів [5, с. 62]. При цьому, варто зазначити, що сумарне (у грошовому еквіваленті) визначення «ціни» кримінальних правопорушень навряд чи можливе, оскільки існують такі витрати, які математичному підрахунку не підлягають [5, с. 62], враховуючи, що шкода від кримінального правопорушення має прямий і побічний характер. Пряма шкода – це ті витрати і втрати, які безпосередньо пов'язані з протиправними проявами (прикладом такої можна вважати рішення Європейського суду з прав людини, в яких визначено обов'язок для держави відшкодувати завдану моральну та матеріальну шкоду для засуджених (ув'язнених під варту) в органах та установах виконання покарань [17]). Побічна, або непрямі шкода виражається у втратах, які несуть держава і суспільство у зв'язку з існуванням кримінальних правопорушень як соціального явища (кошти на: утримання правоохоронної, судової, кримінально-виконавчої системи та інститутів адаптації і ресоціалізації злочинців; підготовку відповідних кадрів у навчальних закладах; реалізацію заходів запобігання кримінальним правопорушенням та інші різновиди витрат) [5, с. 63]. Без сумніву, що у контексті змісту досліджуваної у цій науковій статті проблематики, до побічної шкоди (ціни кримінальних правопорушень) слід віднести й ті суспільно-небезпечні наслідки, які настають у результаті вчинення кримінальних правопорушень, що вчиняються у сфері виконання покарань України щодо всіх видів потерпілих (масові безлади з участю засуджених; дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань; умисне знищення державного майна; т. ін.) [18].

Висновок. Практичне значення виведеного у даній науковій розробці поняття виражено у тому, що теоретичне узагальнення (моделювання) усіх відомостей, які стосують-

ся змісту кримінальних правопорушень, що вчиняються у сфері виконання покарань дасть можливість більш предметно, раціонально та ефективно розробляти і реалізовувати на практиці відповідні запобіжні заходи у зазначеному напрямі суспільної діяльності, а також «економити» побічну шкоду, що завдається суспільно небезпечними діями з боку винних осіб, тобто знижувати рівень ціни даного виду кримінальних правопорушень України.

Список використаних джерел:

1. Тарасов Н.В. Преступления, совершаемые сотрудниками милиции: криминологический аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Москва, 2000. 19 с.
2. Сусарин А.А. Криминологическая характеристика преступлений, связанных с злоупотреблением и превышением полномочий сотрудниками уголовно-исполнительной системы. Пробелы в российском законодательстве. 2011. № 2. С. 176–178.
3. Лопоха В.В. Запобігання злочинам, що вчиняються персоналом виправних колоній України: дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2016. 224 с.
4. Закалюк А.П. Курс сучасної української криминології: теорія і практика: у 3 кн. Кн. 1 Теоретичні засади та історія української криминологічної науки. Київ: Ін Юре, 2007. 424 с.
5. Криминологія: підручник / за ред. В.В. Голіни, Б.М. Головкина. Харків: Право, 2014. 440 с.
6. Криминологія: навч. посіб. / за заг. ред. О.М. Джужи. Київ: Атіка, 2009. 312 с.
7. Криминологічні та оперативно-розшукові засади запобігання злочинам і правопорушенням, що вчиняються персоналом виправних колоній: монографія / за заг. ред. В.В. Коваленка. Київ: АТІКА, 2011. 367 с.
8. Великий тлумачний словник української мови / упоряд. Т.В. Ковальова. Харків: Фоліо, 2005. 767 с.
9. Правова статистика: підручник / за заг. ред. проф. О.М. Джужи. Київ: Атіка, 2014. 448 с.
10. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. О. Єрошенко. Донецьк: Глорія Трейд, 2012. 864 с.
11. Про державну статистику: Закон України від 17.09.1992 № 2614-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 43. Ст. 608.
12. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник: пер. з рос. Харків: Консум, 2001. 656 с.
13. Про діяльність підрозділів охорони, нагляду та пожежної безпеки установ виконання покарань у 2016 році: інформ. бюл. Київ: Міністерство юстиції України, 2017. 43 с.
14. Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: затв. Наказом Міністерства юстиції України від 29 грудня 2014 р. № 2186/5. Офіційний вісник України. 2015. № 4. Ст. 88.
15. Про Державну кримінально-виконавчу службу України: Закон України від 23 черв. 2005 р. Офіційний вісник України. 2005. № 30. С. 4-10.
16. Булыко А.Н. Большой словарь иностранных слов 35 тысяч слов. Изд. 3-е, испр., перераб. Москва: Мартин, 2010. 704 с.
17. Огляд рішень Європейського суду з прав людини. Донецьк: Донецький Меморіал, 2011. 55 с.
18. Копотун І.М. Теоретико-прикладні та правові засади запобігання злочинам, що зумовлюють виникнення надзвичайних ситуацій у виправних колоніях України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Одеса, 2014. 40 с.

